

Iz date tabele uočavamo da je postotak ukupnog aktivnog poljoprivrednog stanovništva u odnosu na ukupno aktivno stanovništvo dosta nizak i da pokazuje tendenciju smanjivanja, izuzimajući Prline gdje je evidentiran blag porast u 1981. godini u odnosu na 1971. godinu. Ovi podaci pokazuju punu saglasnost sa podacima iz tabele br. 12 o socijalno-ekonomskoj strukturi domaćinstava, iz koje smo vidjeli da je najveći broj onih domaćinstava čiji izvori prihoda potiču iz nepoljoprivrednih djelatnosti. Istina, ova usporedba nije adekvatna, jer nismo raspolagali podacima o izvorima prihoda domaćinstava u 1981. godini. Međutim, sasvim je sigurno da će i ubuduće najveći broj onih domaćinstava čiji će izvori prihoda biti iz nepoljoprivrede s obzirom na činjenicu da će se Prline i Kruševica potpuno iznjestiti na drugu lokaciju. Prema razgovorima na terenu sa poljoprivrednicima, može se zaključiti da će se oni još manje baviti poljoprivredom jer u bližoj okolini, gdje žele i dalje ostati, ne mogu da kupe veće površine obradivog zemljišta zato što ga rijetko ko prodaje.

Iz izložene građe o udjelu poljoprivrednog stanovništva u ukupnom može se zaključiti da je ova naselja odavno zahvatio proces deagrarizacije, što je i razumljivo s obzirom na njihov geografski položaj (smještaj u tuzlanskom industrijskom seregionu), i s obzirom na bogatstvo ugljom, čijom se eksploatacijom smanjuju ili potpuno nestaju obradive površine.

Ukupan broj aktivnog stanovništva u periodu od 1971. do 1981. godine u svim ispitivanim naseljima se povećao. Povećanje ekonomske aktivnosti stanovništva u navedenom periodu uzrokovali su brojni demografski i socio-ekonomski faktori koje ovom prilikom nećemo detaljnije analizirati.

Završna razmatranja

Ispitivano područje nalazi se sjeverozapadno od Lukavca, na udaljenosti oko 3 km, i obuhvata od oko 15 km². Terenska etnološka istraživanja vršena su u Kruševici, Prlinama, Šikuljama i Crvenom Brdu.

U toponimima naselja, izuzev Šikulja, uočljive su pedološke i geomorfološke karakteristike tla.

Ovdje je zastupljena umjerenokontinentalna klima koja je uveliko izmijenjena aerozagađenošću i industrijskim smogom.

U hidrološkom pogledu ovo područje je bogato izdanskim vodama, izvorima i manjim i većim potocima koji se ulijevaju u Spreču.

Naselja su međusobno relativno dobro povezana i uglavnom gravitiraju makadamskoj saobraćajnici Lukavac — Dobošnica.

Da bi nesmetano otpočela eksploatacija uglja, obavljani su veliki građevinski, zemljani i drugi radovi. Izniješten je dio korita rijeke Spreče, donji tok Šikuljačke rijeke i željeznička pruga između Dobošnice i starog puta Lukavac — Puračić.

Tradicionalna zemljoradnja je bila ekstenzivna. Obrada zemlje se obavljala primitivnim alatima i spravama (drveni plug, drljača, motika i dr.).

Za vrijeme turske uprave najzastupljenije kulture bile su: pšenica, zob, proso, ječam i vinova loza. Početkom XX vijeka od ratarskih kultura ovdje se najviše uzgaja kukuruz, pšenica, zob i raž. Žito se mljelo ručnim žrnjevima, zatim u potočarama i vodenicama na Spreči. Vodenice su imale poredovnički status.

Od povrtlarskih kultura ovdje se uzgaja krompir, kupus, kupusrepa, bundeve, luk, grah, paprike, paradajz i krastavice.

Pobrde ovog područja je u prošlosti bilo pogodno za uzgoj šljiva, jabuka, krušaka, trešanja, dunja, mušmula i drugog voća. Početkom XX vijeka ovdje se najviše uzgaja šljiva madžarica koja se sušila u »pušnicama«, posebno napravljenim objektima sa pećima za loženje, iznad kojih su ljese sa šljivama. Od šljiva se spravljao i pekmez. Uzgajalo se i nekoliko sorti jabuka; neke sorte su ostavljane za zimu u svježem stanju, od slatkih jabuka se spravljao pekmez, a od kiselih sirće. Cijedenje jabukovog soka obavljalo se pomoću »žečke«, drvene naprave koja radi na principu zavrtnja.

Danas je u ovom području broj voćaka smanjen i u opadanju; stari voćnjaci su dotrajali, a novi se ne podižu zato što ih vrlo brzo unište gasovi koje ispušta Koksara.

Nekada je stočarstvo u ovom kraju predstavljalo važnu granu privređivanja, a danas je malobrojno i u opadanju. Stoka se uglavnom hrani livadskim travama.

Izgleda da je pčelarstvo u prošlosti igralo važnu ulogu u tradicionalnom privređivanju. Na ovaj zaključak upućuje nekoliko toponima njiva kao što su: Čelinac, Čelinjac, Čelinjaci, koje se nalaze u različitim dijelovima ispitivanog područja. Danas se ovdje samo jedan čovjek bavi pčelarenjem.

Za prenos i transport dobara koristi se ljudska snaga, konjska i volovska zaprega, a u novije vrijeme i traktori. Od prevoznih sredstava najčešće su bila u upotrebi drvena volovska kola bez ijednog željeznog dijela.

U ovom kraju nije bilo zanatlija koji su ostvarivali prihode isključivo od zanatstva, nego su se bavili i poljoprivredom. U Prlinama i Kruševici tradicionalno se bave izradom metli, a u Oštrm Brdu pravljenjem šargija i sazova.

Oko 1930. godine pojedini domaćini iz Prlina, Šikulja, Crvenog Brda i Smoluće počeli su eksploatisati ugalj u svojim njivama, otvaranjem minijaturnih površinskih kopova. Ugalj su prodavali stanovnicima Puračića, Devetaka i drugih okolnih sela.

Za vrijeme austrougarske uprave i u periodu između dva svjetska rata stanovništvo ovog kraja se snabdijevalo neophodnim artiklima (petrolejem, šećerom, solju i dr.) iz privatnih trgovina u Puračiću, Lukavcu i Tuzli. Poljoprivredne proizvode i stoku prodavali su na godišnjim vašarima i pijačnim danima u Puračiću, Gračanici i Tuzli.

Naselja ispitivanog područja su smještena u dijelu Sprečkog polja (Nove Prline) i na pobrdu koje se blago uzdiže iznad polja (Kruševica, Šikulje, Crveno Brdo). Nadmorska visina naselja je različita i kreće se od oko 180 m u Novim Prlinama, u Kruševici od 200 do 240 m, u Crvenom Brdu od 185 do 314 m i u Šikuljama od 200 do 290 metara.

U naseljima i njihovoj bližoj okolini ima oko 24 muslimanska groblja. To su uglavnom mala porodična groblja. Od starijih nekropola konstatovana su dva lokaliteta sa stećcima i jedno muslimansko groblje koje vjerovatno potiče iz XVIII vijeka, a možda i ranije.

Najjednostavniji tip kuće u ovom području krajem 19. vijeka bila je prizemna dvodjelna »šeperuša« sa dvije prostorije: »kućom« i sobom. Kasnije su se počele graditi »jednobojske« (kuće na podrum iznad kojih su bile dvije, rijetko tri prostorije) i »dvnobojske«, spratnice sa sobom ili dvije sobe i »kućom« na spratu iz kojih se drvenim stepeništem išlo u prostorije na »boju«.

Drvo je osnovni materijal od kojeg su građene kuće u ovom području. Zidovi podruma su rađeni od tesanih brvana ili od »šepera«, a zidovi spratova od »šepera«.

Krovovi kuća su bili uglavnom četvoroslivni, a pokrov od hrastove tarabe.

Prostorije u kućama su osvjetljavane »lučom od smrčike«, svijećama od »govedeg loja«, »gasuljicama« i lampama. U kućama je bilo u upotrebi »drveno«, »zemljano« i bakreno posude.

Današnje kuće u ovom području su građene od savremenog građevinskog materijala, a njihovo unutrašnje uređenje je po uzoru na gradsku kuću.

Etničke prilike ovog kraja u praistorijskom i antičkom periodu dosta su nejasne, jer do sada nisu pronađeni arheološki lokaliteti koji bi ukazali na postojanje života u tom razdoblju prošlosti. Situacija je nešto jasnija u srednjovjekovnom periodu. Biće da je to u doba ovo područje pripadalo Donjoj Smoluci.

U XIV i XV vijeku na području Usore i Soli, kojoj su pripadali i ovi krajevi, često su vođene borbe između ugarskih i bosanskih kraljeva. Ratne prilike i sveopšta nesigurnost odražavala se i na etničke prilike u ovim krajevima. Pred pljaččaskim pohodima stanovništvo je bjžalo, a kad bi se prilike smirile, opet bi se vraćalo ili se na to mjesto doseljavalo neko drugo stanovništvo.

U prvoj polovini XVI vijeka u ove krajeve Turci naseljavaju vlahe — stočarska plemena iz naših dinarskih krajeva. Tada nastaje i proces islamizacije. Sa turskim nadiranjem u prekosavske zemlje vjerovatno je odlazio i jedan dio stanovništva iz ovih krajeva. Opadanjem turske moći to stanovništvo se ponovo vraćalo.

Nešto jasniju sliku o stanovništvu dobijamo krajem turskog perioda, kada se u ovo područje doseljavaju pojedini rodovi iz živiničkog, tuzlanskog i brčanskog kraja kao i sa područja Rudog i Sarajeva.

Novija migraciona kretanja, koja su bila najintenzivnija u periodu od 1965. do 1975. godine, uslovlila su nastanak potpuno novih naselja (Kruševica, Prline, Mulalići).

U okviru razmatranja etničkih osobina stanovništva dato je u ovom radu nekoliko napomena o narodnom govoru, narodnoj nošnji, svadbenim običajima, običajima i vjerovanjima oko rođenja djeteta i pogrebnim običajima i vjerovanjima.

Kako je ovdje nastanjeno uglavnom muslimansko stanovništvo, u govoru je očuvan glas *h*, zatim upotrebljavaju se glasovne grupe *šć* umjesto *št*, neki glagoli se ne jotuju, u izgovoru nekih riječi prisutno je podjednako *ijer* i *ir*, neke riječi se izgovaraju s akcentom silazne intonacije van prvog sloga itd. Narodni govor u ovom kraju je dio tuzlanskog i još šire istočnobosanskog govora.

Opisana starinska nošnja bila je zastupljena ne samo u ispitivanom području, već i šire u dolini Spreče i njenom slivnom području nastanjenom muslimanskim stanovništvom. Muška nošnja u ljetnom periodu imala je ove odjevne predmete: gaće, košulju, ječermu, pojas, fes, vunene čarape i opanke. U zimskom periodu preko ječermu nosio se sukneni gunj, a preko gaća pelengae od četena. Svakodnevna ženska nošnja u ljetnom periodu sastojala se iz košulje, gaća, »alacka«, fesa, čembera, trambolozu, vunenih čarapa i opanaka. U zimskom periodu žene su nosile »hrku«, sašivenu od kupovnog platna. Prilikom polaska u grad ili na kakvo veselje žene su nosile feredže do 1925. godine, a od tada »zar« s pečom. Tih godina se, umjesto dugih košulja i gaća, počinju nositi dimije i bluže od kupovnog materijala.

Zavisno od ekonomskih mogućnosti, žene su se kitile različitim vrstama nakita: mindušama, »strukama dukata«, ogrlicama, halhalama, »srebrenim cvanicama« i drugim nakitom.

Opisani svadbena običaji su tradicionalni i u ovom obliku su se održavali sve do 1950. godine. Oni su slični i u drugim muslimanskim naseljima u dolini Spreče, ali se isto tako razlikuju u mnoštvu detalja.

Sve donedavno su ovdje bili prisutni brojni običaji i vjerovanja oko rođenja djeteta, pogrebni običaji, običaji i vjerovanja u vezi s izgradnjom kuće i drugi.

Razmatrajući neke demografske i socioekonomske karakteristike, u radu je analizirano kretanje broja stanovnika i domaćinstva, zatim stanovništvo i naselja prema nekim migracionim obilježjima, dnevne migracije i socijalna i ekonomska struktura stanovništva.

Broj stanovnika u ispitivanim naseljima se nejednako kretao; ova pojava je uslovljena različitim prirodnim i mehaničkim komponentama.

Broj domaćinstava u periodu od 1948. do 1981. godine se takođe povećavao. Ova pojava je uslovljena doseljavanjem određenog broja domaćinstava iz drugih naselja kao i procesom njihove diobe u poslijeratnom razdoblju.

Prosječan broj članova domaćinstava u periodu od 1948. do 1981. godine se smanjivao. Ova pojava je uslovljena padom nataliteta i planiranjem porodice.

Podaci prema doseljenju »stanuju u istom mjestu od rođenja«, iz popisa 1961. i 1971. godine, pokazuju da najveći broj stanovnika stanuje u naseljima gdje su rođeni.

Podaci o vremenskim periodima doseljavanja, prema popisu 1961. godine, pokazuju da je najintenzivniji period doseljavanja u svim ispitivanim naseljima bio od 1958. do 1961. godine. Prema podacima popisa iz 1971. godine, najintenzivniji period doseljavanja u Crveno Brdo i Šikulje bio je od 1953. do 1960., a u Prlinama od 1961. do 1965. godine.

Bliže porijeklo migranata, prema popisu iz 1961. godine, u svim naseljima je iz druge opštine iste socijalističke republike, a prema popisu iz 1971. godine najveći broj doseljenih je iz iste opštine.

U ovom području veoma su intenzivne dnevne migracije. One su usmjerene prema rudnicima i industrijskom Lukavcu, gdje je zaposlen najveći broj ovog stanovništva.

Izvori prihoda domaćinstava su važan pokazatelj društvenih promjena. Analiza ovakvih podataka pokazuje da su domaćinstva u ovom području imala trojake izvore prihoda, što se može objasniti činjenicom da su ova naselja i njihovo stanovništvo odavno zahvaćeni savremenim društvenim promjenama. Najveći postotak izvora prihoda domaćinstava u 1971. godini bio je iz nepoljoprivrede.

Udio aktivnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom aktivnom stanovništvu je dosta nizak i pokazuje tendenciju smanjivanja, izuzimajući Prline gdje je evidentiran blag porast u 1981. godini. S druge strane, ukupan broj aktivnog stanovništva u periodu od 1971. do 1981. godine se povećavao. To uslovljava više demografskih i socioekonomskih faktora.

NAPOMENE:

- 1 Na ovakvo razmišljanje upućuje očuvana tradicija o porijeklu roda Softića iz Šikulja koji su se, prema kazivanjima, ovdje dosclili iz nekog mađarskog sela Šikloša.
- 2 **Dr Adem Handžić**, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1975. str. 351. i 358.
- 3 Isti, str. 331.
- 4 **Dr Branimir Bratanić**, *Orače sprave u Hrvata*, Publikacije Etnološkoga seminara br. 1, Zagreb, 1939, str. 33, 34. i sl. 64.
- 5 O nazivima i funkciji dijelova drvenog pluga vidi: **Salih Kulenović**, *Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice*, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XI, Tuzla, 1975, str. 93.
- 6 Isti, str. 93.
- 7 **Dr A. Handžić**, Navedeno djelo pod 2, str. 340.
- 8 Detaljnije o tipovima sprava za cijedenje voća vidi: **Žarko Ilić**, *Torkulja ili žečka—prilog proučavanju tehnologije prerade voća*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Etnologija, Nova serija, Sv. XXVII/XXVIII, Sarajevo, 1972/1973, str. 199 — 230.
- 9 O načinu stavljanja krušaka u turšiju vidi: **Salih Kulenović**, *Etnološka razmatranja stanovništva i naselja na prostoru površinskog kopa »Dubrave — južna sinklinala«*, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, Knj. XV, Tuzla, 1984, str. 69.
- 10 SZS, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini*, Domaćinstva, poljoprivredno stanovništvo i poljoprivredna domaćinstva (SFRJ, SAP, opštine i naselja). Tabela 195, Beograd 1984.
- 11 Vlastita proučavanja na bazi popisnih podataka
- 12 SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971. (Stanovništvo, veličina posjeda i izvori prihoda domaćinstava)*, Rezultati po naseljima i opštinama, Knj. XII, Beograd, 1974.
- 13 **Dr A. Handžić**, Navedeno djelo pod 2, str. 339.
- 14 Prije II svjetskog rata u Prlinama ovim poslom su se bavili: Musto, Bećir, Brajkan, Aljo, Aćif, Zahir i Šahbaz Šabanović, Ragib Spahić, Halil, Dulaga, Adem, Osmo i Hasan Halilović, Osman i Mchmed Ribić, Osman, Džafer, Mujo i Ibrahim Osmanović i drugi.
- 15 Malobrojne srpske porodice, koje su se ovdje doselile šezdesetih godina i kasnije, svoje umrle članove sahranjuju u pravoslavnom groblju na Puračićkom brdu i u Lukavcu.
- 16 **Abdulah Škaljić**, Turcizmi o srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku, Biblioteka »Kulturno nasljeđe«, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973; str. 551: *saruk* m (tur.) zavoj oko kape, čalma.
- 17 Isti, str. 534: *rešma* f (ar.) ima više značenja, a u našem slučaju predstavlja ukrase u vidu izreza po rubovima nišana.
- 18 Uporedi **S. Kulenović**, Navedeno djelo pod 9, str. 72.
- 19 **Jovan Cvijić**, *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje* knj. 1, Beograd, 1922, str. 332.
- 20 Riječ je o muslimanskim grobljima, jer je ovdje nastanjeno uglavnom muslimansko stanovništvo i islamizirani Romi.
- 21 **A. Škaljić**, Navedeno djelo pod 16, str. 290: *gasulhana* f (ar.—pres.) posebna prostorija ili zgrada gdje se mrtvaci kupaju.
- 22 Isti, str. 462: *mezar*, —ara m (ar.) grob.
- 23 **Salih Kulenović**, *Različita etnološka grada sa područja Gračanice*, Tuzla, 1984 (elaborat koji se čuva u SIZ kulture Gračanica).
- 24 **A. Škaljić**, Navedeno djelo pod 16, str. 114: *Bajram* m (tur.) muslimanski vjerski praznik.
- 25 Isti, str. 590: *šiše*, —eta f (pers.) tavanica, plafon.
- 26 Isti, str. 307: *hamam*, —ama m (ar.) ima dva značenja; u našem slučaju to je kućno kupatilo.
- 27 Isti str. 120: *bardak* m (pers.) zemljani sud za vodu sličan ibriku.

- 28 Isti, str. 614: **testija** f (pers.) zemljani sud za vodu sličan bardaku.
- 29 **Salih Kulenović**, Etnografska istraživanja u selu Sokolu kod Gračanice, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XI, Tuzla, 1975, str. 98; Isti, Različita etnološka grada sa područja Gračanice.
- 30 **Pavao Andelić**, *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1982, str. 237.
- 31 Isti, str. 238: autor navodi nasebinsku toponomastiku u Bosni koja ukazuje na nekadašnje banske i kraljevske posjede, i među ostalim spominje Baniće, zaselak u Devetaku.
- 32 **Dr A. Handžić**, Navedeno djelo pod 2, str. 112, 113.
- 33 Isti, str. 107.
- 34 Uporedi **A. Handžić**: *O društvenoj strukturi stanovništva u Bosni početkom XVII stoljeća*, Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. XXXVII/XXXVIII, 1982/1983, Sarajevo, 1984, napomena 1. na str. 129.
- 35 Uobičajeno je da dijelovi Sprečkog polja imaju posebne nazive koje su dobili po nazivima sela čiji ga stanovnici obrađuju. O tome vidi: *Monografija Mjesne zajednice Dobošnica Donja*, Dobošnica, 1985, str. 10.
- 36 **Hazim Šabanović**, *Bosanski pašaluk*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1982, str. 172.
- 37 O istorijskim događajima u Usori i Soli u XIV i XV vijeku vidi: **Pavo Živković**, Usora i Soli — poprište značajnih historijskih događaja u XIV i XV stoljeću, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XV, Tuzla, 1984, str. 33 — 45.
- 38 *Monografija Mjesne zajednice Dobošnica Donja*, Dobošnica, 1985, str. 64, 65.
- 39 **A. Škaljić**, Navedeno djelo pod 16, str. 81: **aladža** f. (tur.-pres.) označava vrstu šarene basme sa uzdužnim prugama. Biće da je ime riječi »alačak« nastalo od aladža iako se nije šio od svile.
- 40 Isti, str. 170: **čember** m (pers.) ima više značenja; u našem slučaju označava maramu za glavu.
- 41 Isti, str. 620: **trabolos** m (grč.) svileni šareni pojas sa kitama koji se za vrijeme turske uprave u naše krajeve uvezio iz Sirije.
- 42 Isti, str. 368: **jemenije** f. pl. (ar.) ima više značenja. U našem slučaju to su plitke kožne cipele koje su pravili obućari.
- 43 Prilikom tkanja bez se uzvodio različitim vrstama pamuka: »desetercem«, i »tiliprikom«, »dvanaestercem« dvostruko upredenim pamukom.
- 44 **Dr A. Handžić**, Naved. djelo, str. 449: **mafez** m. (ar.) plavi pamuk, pamuk u boji.
- 45 Isti, str. 249: **derdef** m. (tur.) drvena naprava četverougonaog oblika na kojoj je razapeto platno za vez.
- 46 Isti, str. 388: **kalkan** m. (tur.) ima nekoliko značenja. U našem slučaju ovoj počelici se kaže »kalkan«.
- 47 **Omer Ribić** iz Prlina, star 85 godina, nakon što je pogledao fotografiju »kalkana«, koji se čuva u Etnološkom odjeljenju Muzeja istočne Bosne, saopštio mi je kako se živo sjeća da su ovu vrstu nakita nosile djevojke na kapama, ali se nije mogao sjetiti njegovog naziva.
- 48 **A. Škaljić**, Navedeno djelo pod 16, str. 279: **feredža** (ar.) vrsta ženskog ogrtača od crne ili modre čohe koji su oblačile muslimanske žene prilikom izlaska na ulicu.
- 49 Isti, str. 647: **zar** m. (ar.) ima dva značenja; u našem slučaju to je ženski zavitak u kome su muslimanske žene, pokrivene i zamotane, izlazile na ulicu.
- 50 Isti, str. 513: **peča** f (tur.) komad crnog tankog platna kojim su Muslimanke pokrivalice kad izlaze na ulicu.
- 51 O ovom obliku minduša vidi: **V. Milić** — **mr Salih Kulenović**, *Nakit u sjeveroistočnoj Bosni od praistorije do danas*, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1984, str. 35, kataloška oznaka 199.
- 52 **A. Škaljić**, Navedeno djelo, str. 304: **halhale** f. (pl.) narukvice u obliku koluta od zlata, srebra ili kojeg drugog metala.

- 53 Isti, str. 134: **belenzuka** f (tur.) narukvice izradene od više spojenih ili pletenih srebrenih ili zlatnih lančića.
- 54 Oblici halhala i belenzuka koje su nosile žene u ovom kraju su isti, vidi: **V. Milić — mr S. Kulenović, *Nakit u sjeveroistočnoj Bosni od praistorije do danas***, Muzej istočne Bosne, Tuzla, 1984, str. 35, kataloška oznaka 199.
- 55 Vidi: *Nakit u sjeveroistočnoj Bosni od praistorije do danas*, str. 41, kataloška oznaka 255.
- 56 **A. Škaljić**, Navedeno djelo, str. 554: **sehara** f. (ar.) drveni sanduk obložen limom i kožom u kome se drži djevojačko ruho.
- 57 Uporedi: **S. Kulenović, *Etnološka istraživanja u Sokolu kod Gračanice***, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XI, Tuzla, 1975, str. 100; Isti, *Etnološka razmatranja stanovništva i naselja na prostoru P.K. »Dubrave — Južna sinklinala«*, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XV, Tuzla, 1984, str. 82, 83.
- 58 Uporedi **S. Kulenović, *Janja — etnološka monografija***, Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. XIII, Tuzla, 1980, str. 198 — 200.
- 59 Uporedi **S. Kulenović, *Etnografska istraživanja u Sokolu kod Gračanice***, ČiG, knj. XI, Tuzla, 1975, str. 101 — 105; Isti, *Janja — etnološka monografija*, ČiG, knj. XIII, Tuzla, 1980, 203.
- 60 **Emil Lilek, *Ženidba i udadba u Bosni i Hercegovini***, GZM, knj. X, Sarajevo, 1898, str. 72.
- 61 Isti, str. 410: **kna** f (ar.) muslimanski svadbeni običaj knjenja ili krnanja nevjeste dan prije prve bračne noći.
- 62 **A. Škaljić**, Navedeno djelo pod 16, str. 518: **pilav**, m. (pers.) 1. jelo od gusto svarenog pirinča, jerišča ili bungura. 2. svadba nazvana po tome što je u nekim krajevima pilav glavno jelo na svadbi.
- 63 Isti, str. 368: **jenda** f. (tur.) djeveruša, svatica, žena ili djevojka koja ide po nevjestu u svatovima i prati je da ne bi bila sama među muškarcima.
- 64 Isti, str. 230: **duvak** m. (tur.) voo nevjeste, tanka koprena kojom se mlada prekriva preko glave i lica.
- 65 Isti, str. 249: **derdek** m. (tur.) soba u kojoj mladenci provedu prvu bračnu noć.
- 66 **Tihomir Dordević, *Naš narodni život***, »Prosveta«, tom 1, knjiga treća, Beograd, 1984, str. 258.
- 67 Isti, str. 259, 260.
- 68 Kod igranja »ravnog kola« ide se u lijevu stranu okolo; posebno su igrali muškarci, a posebno djevojke. Kolo »napovrat« se igra tako što se ide tri koraka naprijed i dva nazad. »Horkan« se igra tako što se prvo udari jednom nogom dva ili tri puta u mjestu, a onda se ide naprijed pa opet udara u mjestu i tako redom.
- 69 **A. Škaljić**, Navedeno djelo, str. 201: **ćurta** f. (ar.) vrsta tikve porijeklom iz Ćurdistana. Po ovoj vrsti tikve jelo ćurta je (vrsta kompota — moja primj.) dobilo ime.
- 70 Isti, str. 329: **ićindija** f. (tur.) treća po redu (računajući od početka dana) muslimanska svakodnevna molitva (namaz), čije vrijeme obavljanja počinje oko sredine vremena između podne i zalaska Sunca. Tako se naziva i doba dana kada počinje obavljanje ove molitve.
- 71 Isti, str. 562: **sevididžan** f (tur.-pers.-ar.) vrsta baklave u kojoj je nadjev između juški od umućenih jaja s maslom, umjesto punjenja s orasima ili tiritom.
- 72 Isti, str. 594: **tabut** m (ar.) mrtvački sanduk kod Muslimana bez poklopca. Muškarci se obično nisu sahranjivali u tabutu, nego se u njemu donesu do groba, dok se žene sahranjuju u tabutu.
- 73 Isti, str. 454: **meit** m (ar.) mrtvac.
- 74 **Š. Kulišić, P. Ž. Petrović, N. Pantelić, *Srpski mitološki rečnik***, »Nolit«, Beograd, 1970, str. 274.
- 75 Uporedi **S. Kulenović, *Različita etnološka grada*** (rukopis koji se čuva u SIZ kulture Gračanica).

- 76 A. Škaljić, Navedeno djelo, str. 290: **gasuliti**, kupati mrtvacu po muslimanskim vjerskim propisima.
- 77 U vrijeme mojih terenskih istraživanja (1985) vidio sam iza jedne kuće podignut savremeni kupovni šator gdje su kupali umrlog domaćina iz te kuće.
- 78 A. Škaljić, Navedeno djelo, str. 377: **kabur** m. (ar.) grob, raka.
- 79 Isti, str. 238: **dženaza** f. (ar.) muslimanski sprovod.
- 80 Isti, str. 616: **tevhid (tehvid)** m. (ar.) muslimanski pomen za mrtve koji se sastoji u grupnom učenju pobožnih izreka i molitava. Obično se obavljao u kući umrle osobe na dan sahrane, na sedminu, kad prođe četrdeset dana, na pola godine i na godinu.
- 81 Isti, str. 462: **mezar** m. (ar.) grob, raka.
- 82 Isti, str. 124: **bašluk** m. (tur.) ima nekoliko značenja, u našem slučaju to je muslimanski nadgrobni spomenik (uspravan istesan kamen ili daščica, šiljak poboden više glave na grobu umrloga).
- 83 Isti, str. 345: **imam** m. (ar.) muslimanski sveštenik.
- 84 Š. Kulišić, P. Ž. Petrović, N. Pantelić, *Srpski mitološki rečnik*, str. 266.
- 85 SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971, Stanovništvo i domaćinstva u 1948, 1953, 1961. i 1971, Rezultati po naseljima i opštinama*, knj. VII, Beograd, 1975; SZS, *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini, Domaćinstava, Poljoprivredno stanovništvo i poljoprivredni fondovi domaćinstava* (SFRJ, SR SAP, opštine i naselja), Tabela 195, Beograd, 1984; *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981, Stanovništvo po naseljenim mjestima*, Sarajevo 1983.
- 86 Vlastita proračunavanja na bazi popisnih podataka.
- 87 RZS, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981, Domaćinstva po naseljenim mjestima*, Sarajevo 1983.
- 88 SZS, *Popis stanovništva 1961, Veličina i izvori Prihoda domaćinstava*, Rezultati za naselja, knj. XVI, Beograd, 1965.
- 89 SZS, *Popis stanovništva 1961, Migraciona obilježja*, rezultati za naselja, knj. XII, Beograd, 1966; SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971, Stanovništvo, Migraciona obilježja*, Rezultati po naseljima i opštinama, knj. IX, Beograd, 1973.
- 90 Isto
- 91 Isto
- 92 SZS, *Popis stanovništva 1961, Migraciona obilježja, Rezultati za naselja*, knj. XII, Beograd, 1966; SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971, Migraciona obilježja, Rezultati po naseljima i opštinama*, knj. IX, Beograd, 1973; SZS, *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1981. godini*, Tabela 194, Beograd, 1984.
- 93 SZS, *Popis stanovništva 1961, Veličina i izvori prihoda domaćinstava*, Rezultati za naselja, knj. XVI, Beograd, 1965; SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971, Stanovništvo, Veličina posjeda i izvori prihoda domaćinstava*, Rezultati po naseljima i opštinama, knj. XII, Beograd, 1974.
- 94 SZS, *Popis stanovništva i stanova 1971, Stanovništvo-Djelatnost*, Rezultati po naseljima i opštinama, knj. X, Beograd, 1974; SZS, *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 1981. godini*, Tabela 194, Beograd, 1984; *Popis stanovništva domaćinstava i stanova u 1981. godini, Domaćinstva, Poljoprivredno stanovništvo i poljoprivredna domaćinstva* (SFRJ, SAP, opštine i naselja), Tabela 195, Beograd 1984.

ETHNOLOGICAL ANALYSIS OF THE INHABITANTS AND RESIDENTIAL AREAS ON THE SURFACE MINE »SIKULJE«**SUMMARY**

The widely investigated area of coal open pit »Sikulje« is situated northwest of Lukavac at a distance of around 3km. It covers an area of around 15 sq. km. including few rural habitations which are absolutely or partly abandoned as for example: Krusevica, Prline, Sikulje and Crveno Brdo.

The residential areas are relatively interrelated and are mainly joined by macadam roads to the Lukavac—Dubosnica highway.

Traditional farming in these areas was extensive; the land was farmed by the aid of primitive tools (eg. wooden plough, harrow, hoe, etc.).

In the second half of the 19th century, most widely spread was the growth of: wheat, barley, millet, oatmeal, grapes, and in the beginning of the 20th century maize, wheat, oatmeal and rye.

Among kitchengarden cultures, here is grown potatoes, cabbage, pumpkin, onion, bean, capsica, tomato and cucumber.

Among fruit production, mainly are Hungarian plums and apples. The plums are traditionally dried (in special places for drying, smoking and curing fruits and meats) and from apple juice filtered through strainer, is prepared jam and vinegar.

Begore, cattle-rearing represented an important branch of agricultural economy in this area, but today it is on a very small scale and deteriorating.

Traditionally apiculture played an important part and was quite widely covered which proves today's toponyms of the fields which include Celinac, Celinjac (i) situated in different parts of the studied region.

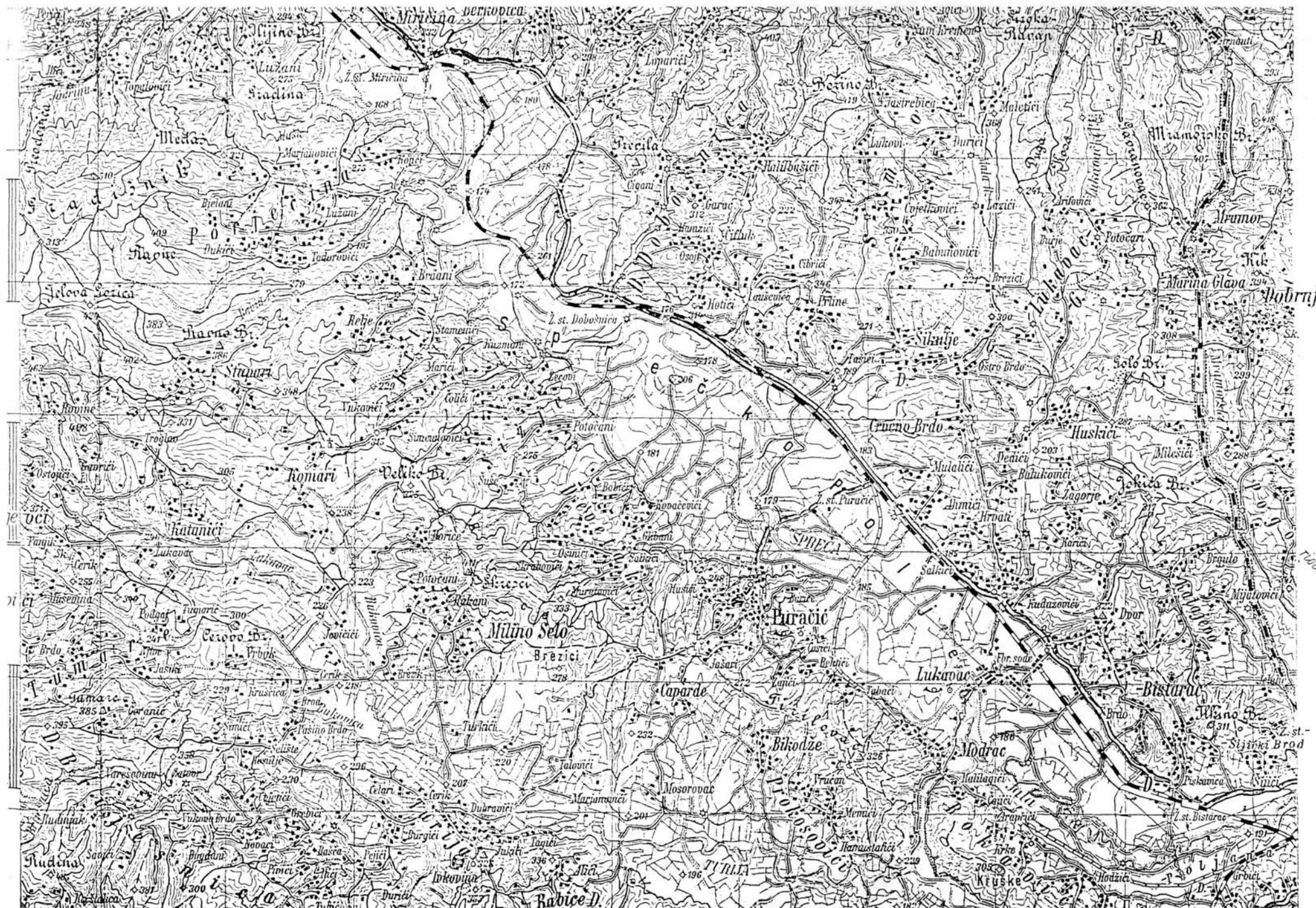
Among means of transport, most often used were wooden bullock-carts without any iron parts.

Besides traditional farming, some agriculturists (farmers), were also occupied in metalworks, making of musical instruments, construction of gravestones and others.

In the investigated area and their neighbourhood there are 24 Muslim graves, and out of the old group of gravestones, has been studied two localities with typical Bosnian type of gravestones and one older Muslim grave which originated from the 18th century and maybe earlier.

The simplest type of houses in this area in the 19th century was one storeyed houses with two rooms. Later was started the construction of so called »jednobjke« and »dvobjke«, more storeyes with one or two rooms and small »house« over the cellar from which wooden steps led to the rooms up. Wood was the basic material from which houses were constructed in this region. Nowadays houses are constructed of modern building material, and their interiors are on the same level with urban houses.

Ethnic situation in the prehistoric and antique period is quite unclear; a bit clearer picture of this area is in the midcentury. War and a general feeling of insecurity dominated in the 14th and 15th century, and later influenced the ethnic situation in this region, too. In the first half of the century, the Turks took over these parts, and the Vlach ethnic group from the Dinara regions came to live there and penetrated into the lands across the Sava river. At the end of the Turkish region, in this region shifted certain families from Zivinice, Tuzla and Brcko areas and also from Rudig and Sarajevo.

6528 6530 6532 6534 6536 6538 6540 6542 6544 6546 16° 0' 16° 30'

New migratory movements were most intensive in the period from 1965 to 1975 which brought about the origination of completely new residential areas (Krusevica, Prline, Mulalici).

In the framework of analysis of the ethnic characteristics of the residents, this work pinpoints facts about folk sayings, folk dresses, wedding ceremonies, birth and death ceremonies.

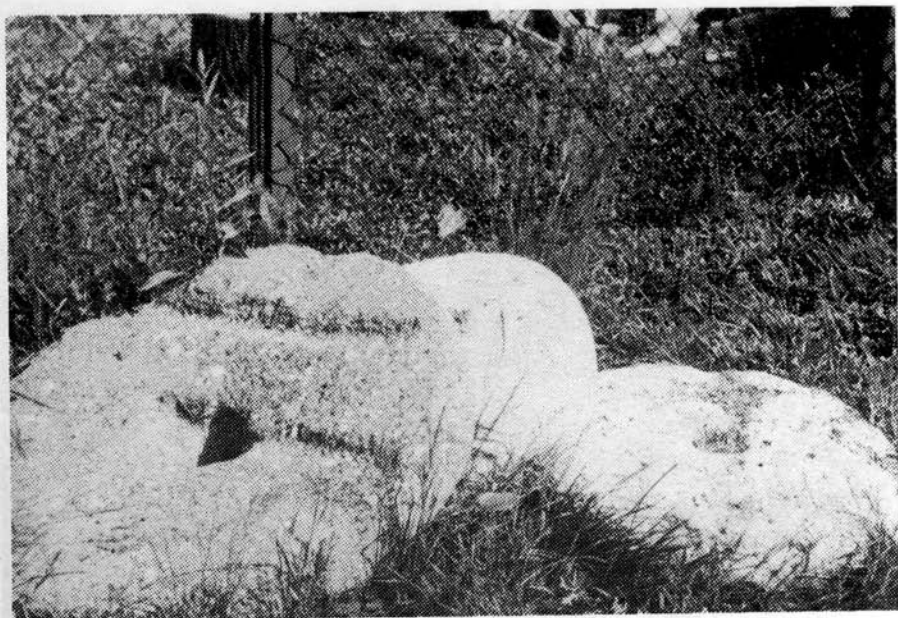
In the analysis of some demographic and socioeconomic characteristics in this work, the transfer of residents and families, residential areas according to migrational trends, daily migration and the social economic structure of the residents has been analysed.

Sl. 1. Radovi na površinskom kopu »Šikulje« u neposrednoj blizini naselja Kruševice

Sl. 2. Poluugljenisani hrastovi nađeni prilikom otkrivke zemlje na površinskom kopu »Šikulje«. Prečnik hrasta na fotosu je 104 cm, a dužina 18,5 m.

Sl. 3. Mlinsko kamenje nadeno u Begovom polju (dio Sprečkog polja).

Sl. 4. Pogled na dio novog korita Šikuljačke rijeke iz pravca jug—sjever

Sl. 5. Pogled na preostale zgrade u starim Prlinama

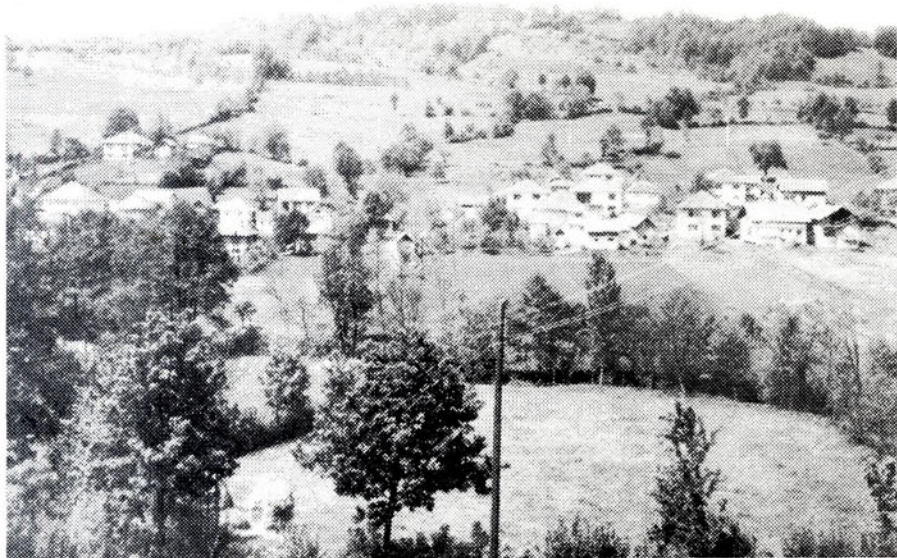
Sl. 6. Pogled na dio Novih Prlina; stambeni i gospodarski objekti su lijevo od puta prema Šikuljama

Sl. 7. Pogled na dio Novih Prlina i stari makadamski put Lukavac—Dobošnica

Sl. 8. Detalj iz Prlina

Sl. 9. Pogled na dio Šikulja; kuće su skoncentrisane duž desne i lijeve strane puta, koji ovuda prolazi u Donju Smoluću

Sl. 10. Pogled na dio Oštrog Brda

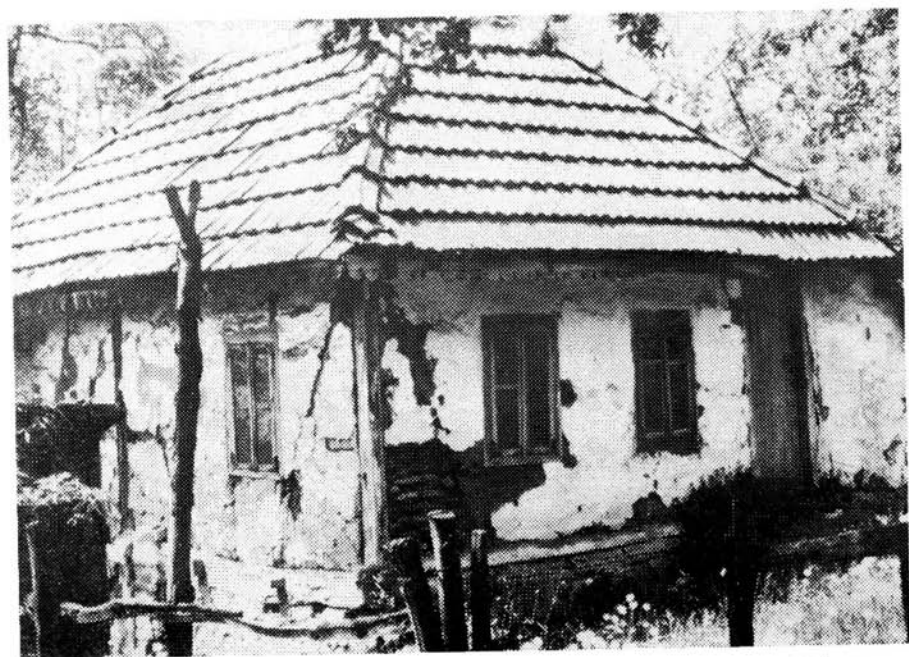
Sl. 11. Detalj iz Gornjeg Crvenog Brda; kuće i gospodarski objekti su skoncentrisani s obje strane puta koji vodi u Oštro Brdo

Sl. 12. Detalj iz Donjeg Crvenog Brda; na fotosu u prvom planu je štala, a pozadi je kuća

Sl. 13. Prizemna dvodijelna »šeperuša« Redže Ribića u starim Prlinama

Sl. 14. Spratnica u starim Prlinama sa podrumom od kamena i spratom od »šepera«

Sl. 15. Četvororazredna osnovna škola u Prlinama

Sl. 16. Kuće porodice Selimovića iz Donjeg Crvenog Brda izgrađene početkom 60-
tih godina

Sl. 17. Spratnica Suljagić Muradifa u Šikuljama sagrađena između dva svjetska rata

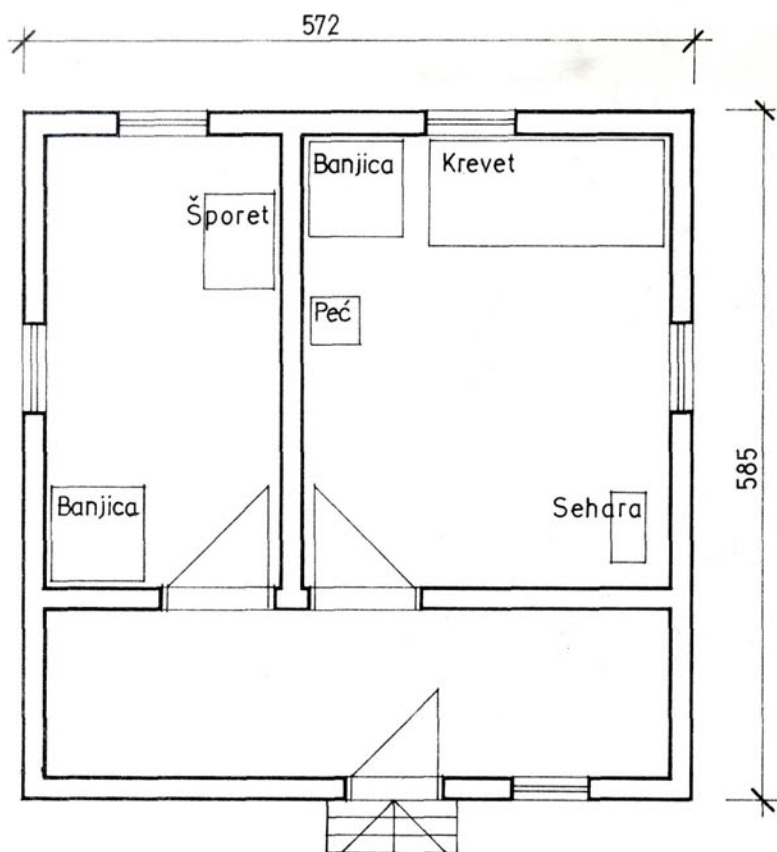
Sl. 18. Novija spratnica u Šikuljama izgrađena poslije drugog svjetskog rata

Sl. 19. Starinska »šeperuša« iz 30-tih godina u Gornjem Crvenom Brdu sa do-
gradenom verandom

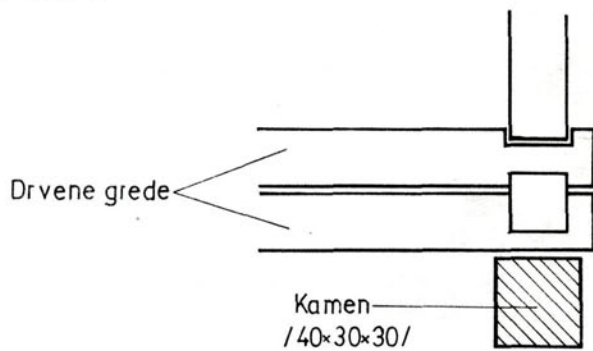

Sl. 20. Izgled jedne romske kuće u Oštroj Brdu

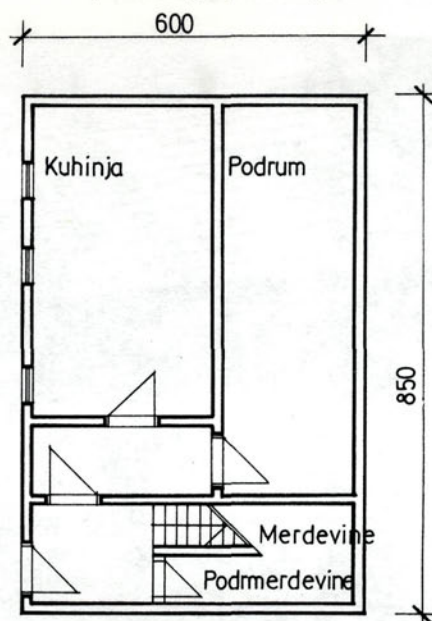

OSNOVA PRIZEMNE DVODJELNE KUĆE

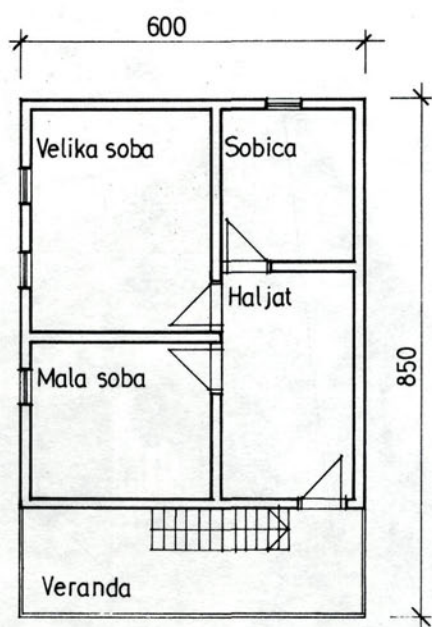
DETALJ ČERTA

Crtič 1. Osnova prizemne dvodijelne kuće i detalj čerta

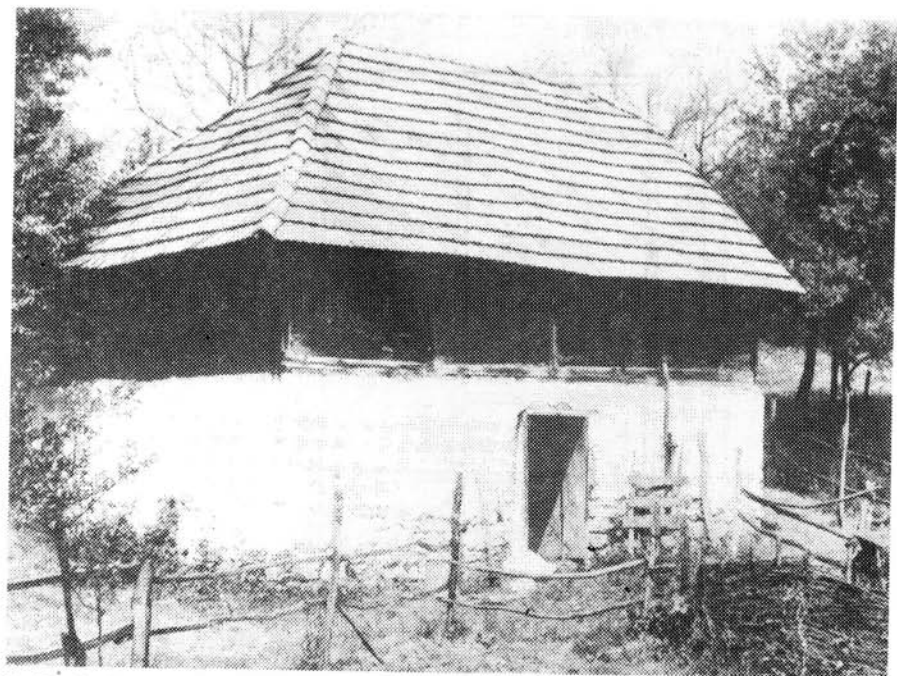

OSNOVA PRIZEMLJA "DVOBOJKE"

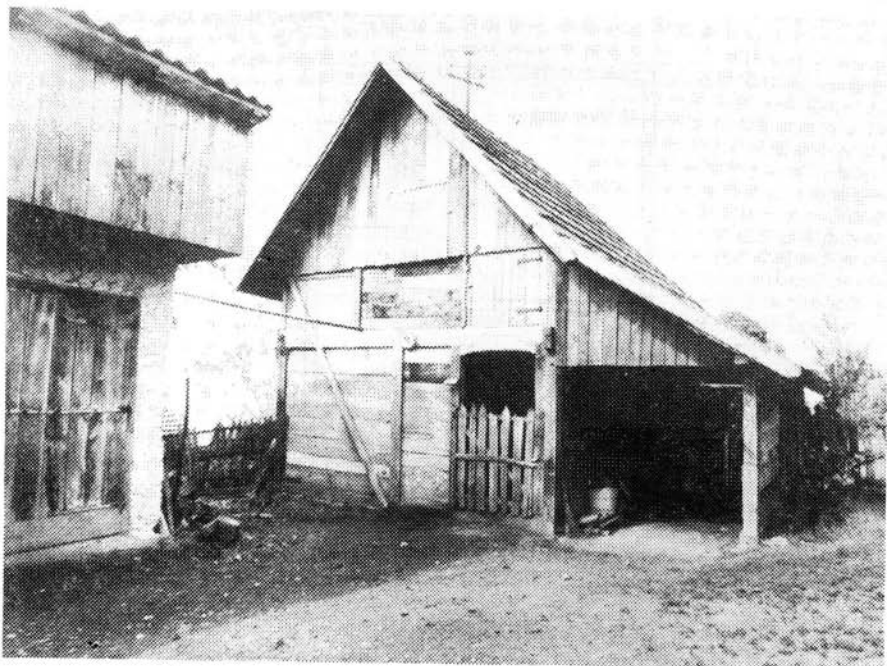

OSNOVA SPRATA "DVOBOJKE"

Crtčž 2. Osnova prizemlja i sprata »dvojojke«

Sl. 21. Izgled jedne štale u starim Prlinama; podrum je od kamena, a tavan od drveta

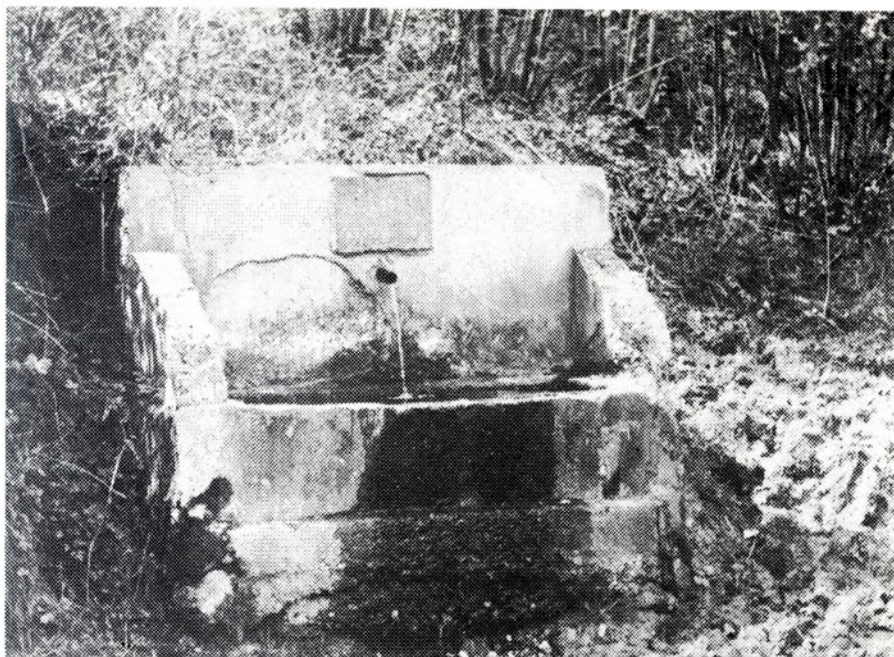
Sl. 22. Štala sa dogradenim naslonom za kola (Gornje Crveno Brdo)

Sl. 23. Hambar za smještaj žita (Gornje Crveno Brdo)

Sl. 24. Pušnica za sušenje šljiva sa šest »ljesa« (Stare Prline)

Sl. 25. »Hair«—spomen česma koju je podigla Pašić Najla sa djecom u znak sjećanja na svog preminulog muža Muharemagu

Sl. 26. Pogled na »mcru« u Gornjem Crvenom Brdu; ovdje se nalazi i česma kojom se služe svi mještani ovog sela

Sl. 27. »Uturivanje« metlike u »taslak« (četvrta faza u izradi metle)

Sl. 28. Majstor za izradu nadgrobnih spomenika kleše nišan od kamena krečnjaka

Sl. 29. Masivan muški uzglavni nišan u Karahmetovića groblju

Sl. 30. Noviji uzglavni ženski nišan sa natpisom na arapskom i latiničnom pismu (Donje Crveno Brdo)

Sl. 31. Detalj iz Omerdića groblja sa pogledom na gasulhanu (zaslak Ahmići — Gornje Crveno Brdo)